

**KULCSSZAVAK: BÁTORSÁG, ÖNÁLLÓSÁG, SZORGALOM
GONDOLATOK AZ ÉRETTEBB KORBAN TÖRTÉNŐ
NYELVTANULÁSRÓL**

**KEYWORDS: COURAGE, INDEPENDENCE, DILIGENCE
THOUGHTS ABOUT LANGUAGE LEARNING AT AN ELDERLY AGE**

CSETNEKI SÁNDORNÉ BODNÁR ILDIKÓ¹

Az érettebb korban történő nyelvtanulás egyre inkább korunk jellemzőjévé válik. A cikk a legújabb kutatásokra támaszkodva hívja fel a figyelmet a nyelvtanulásnak az időskorúaknál mutatkozó pozitív hatásaira. Ezután a szerző saját tapasztalataiból kiindulva tekinti át a lehetséges nyelvtanulási motivációkat és az alkalmazható módszereket. A nyelvtudáshoz vezető útnak elsősorban a szókincs bővítését érintő területéről hoz példákat, minél nagyobb bátorságra és önállóságra biztatva a vállalkozó kedvű érdeklődőket.

Kulcsszavak: harc az Alzheimer-kór ellen, kétnyelvűség, Konfuciusz Intézet, az időskori nyelvtanulás motivációi, módszerek minden korosztálynak.

Language learning at an elderly age is becoming more and more common nowadays. Relying on most recent research, the paper highlights the positive effects of language learning on elderly people. Next, an overview is given about potential motivations and applicable methods in language learning, based on the author's own experience. Examples in the way to language knowledge are primarily taken from the field of vocabulary learning in the paper, thus encouraging all those who are interested and ambitious to be as courageous and independent in language learning as possible.

Keywords: struggle against Alzheimer disease, bilingualism, Confucius Institute, motivations of language learning in elderly age, methods for all age groups.

BEVEZETÉS

Régen óriási szenzáció volt egy-egy idős korban első, netán második diplomáját megszerző személy, újságok sora írt róla, ám a cikkek az elismerés és rácsodálkozás mellett szinte mindig kicsit különnek, afféle csodapóknak mutatták be az érintettet. Ráadásul – úgy emlékszem – tőlünk igen messze éltek ezek az emberek: legtöbbször Japánban, de ha nem ott, akkor is legalább valahol Észak-Amerikában. Ma már nem számítanak különlegesnek a nyugdíjas napjaikat tanulási tevékenységgel is töltő személyek: az időskori tanulás, sőt diplomaszerzés mára szinte természetessé vált. Különböző oktatási intézményekben és tanfolyamokon (például számítógépes ismereteket nyújtókon) már Magyarországon is jelen vannak az idős generációk képviselői. Mind gyakrabban lehet találkozni érettebb korú nyelvtanulókkal is.

¹ CSETNEKI Sándorné dr. BODNÁR Ildikó
nyugalmazott egyetemi docens
Miskolci Egyetem BTK Modern Filológiai Intézet
Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
ildikobodnar@gmail.com

1. ALAPVETŐEN FONTOS AZ AGY AKTIVITÁSÁNAK MEGŐRZÉSE

Egyre többet hallunk, olvasunk olyan nyelvtanfolyam-hirdetéseket, többek között az interneten, amelyek az 50-60-65 év feletti korosztályt tekintik célközönségüknek. Az időskori nyelvtanítás az ún. idősoktatás, azaz a geronto-edukáció része. Sokan az idősoktatás tevékenységét – ezen belül pedig különösképpen a nyelvtanulást – az agy karbantartásaként értékelik, hiszen mai tudásunk szerint ez olyan veszélyek csökkentésére is jó, mint akár az Alzheimer-kór. Azok a kutatások vezettek erre a következtetésre, amelyek során kétnyelvű beszélőket vizsgáltak, akik a fenyegető kórral szemben – az eredmények ezt tükrözték – ellenállóbbnak bizonyulnak. Az ezzel foglalkozó washingtoni konferencián elhangzott, hogy „az egy másik nyelvet is beszélők szervezete ellenállóbb az Alzheimer-kórral szemben, mint a csak egy nyelvet ismerőké”. Az említett eredményeket pedig így foglalja össze Ellen Bialystok, a torontói York University kutatója: „Aki 40 vagy 60 éves fejjel még nekivág egy új nyelv megtanulásának, abból ugyan aligha lesz már kétnyelvű ember, ám önmagában a tanulás is aktivizálja az agyat. Ez pedig olyan, mintha olajozná az agy motorját” (http://hvg.hu/plazs/20110227_nyelvtudassa_alzheimer_ellen –).

Másutt Bialystok így foglalja össze kutatásai célját: „Az volt a kérdés, vajon védelmet nyújt-e a kétnyelvűség azok ellen a végzetes hanyatlási folyamatok ellen, amelyek a normális kognitív öregedés során előfordulnak. A jelen eredmények ismételtén azt sugallják, hogy igen.” (BIALYSTOK 2004: 301, a szerző fordítása).

1.1. *Életpálya a nyelvek vonzásában*

Magam máig gyakorló – bár az sem tagadható, hogy az átlagnál gyakorlottabb – nyelvtanuló vagyok, több nyelvből (orosz, német, francia) is szereztem diplomát, másokkal (finn, lengyel, latin, angol, eszperantó, sőt: magyar jelnyelv) részben tanulmányaim miatt, részben pusztán érdeklődésből hosszabb-rövidebb ideig foglalkoztam. S természetesen nemcsak nyelvtanuló voltam szinte egész életemben, hanem pályámon a nyelvtanítás is igen fontos szerepet játszott, éveket töltöttem a gimnáziumi katedrán orosz–német–francia szakos tanárként. Egyetemi oktatóként eltöltött éveim alatt nyelvészettel kapcsolatos tárgyak sorát tanítottam, a nyelvtanítás itt már jóval kisebb szerepet játszott, bár különböző csoportokban mind a három nyelvet tanítottam kis ideig. Most azonban az időskori – én inkább így fogalmaznék: az érettebb korban történő – nyelvtanulásról beszélek, ahhoz adok ötleteket. Elsősorban saját nyelvtanulásom tapasztalataiból kiindulva fogok a témáról beszélni.

1.2. *A Miskolci Egyetem Konfuciusz Intézete*

A Miskolci Egyetemen hat-nyolc évvel ezelőtt elindult a kínai nyelv oktatása, legelőször egyetlen, Lu nevű tanár vezetésével. Néhány diákom annak idején lelkesen beszélt elért eredményeiről. Majd 2013 szeptemberében megalakult a Miskolci Egyetem Konfuciusz Intézete, immár hat-nyolc kínai tanár (tanárnő) közreműködésével, akik elsősorban az egyetemi hallgatóknak tartanak kínai nyelvórákat. Az Intézet – megalakulását követően szinte azonnal – kínai nyelvtanfolyamot hirdetett egyetemünk oktatói számára is, majd egy félévvel később a városból érkező érdeklődők is bekapcsolódhattak a kínai nyelv tanulásába. Az Intézet kínai igazgatónője Zhu Xiaoyuan, jelenlegi oktatói pedig Liu Guoyan és Jiang Shanshan nyelvtanárok, továbbá négy önkéntes tanár: Zhang Yunyan, Fan Na, Ma Bowen és Lu Di.

Az első tanfolyamok egyikére jelentkeztem, éppen fél évvel nyugdíjas korom elérése előtt. Nyugdíjba lépésemmel szerencsére nem kellett abbahagynom a kínai tanulást, amelyet most is folytatom. Jelen pillanatban egy olyan négyfős csoport tagja vagyok, ahol a négy személyből hárman vagyunk nyugdíjasok. Sajnos, azok a fiatalabb kollégák, akikkel indultunk,

a hat félév során lassan lemorzsolódtak. Nekik a kínai nyelv tanulása mellett a konkrét napi feladatokkal is meg kellett birkóznuk, ami elsősorban óratartást, a hallgatók munkájának irányítását, dolgozataik javítását, továbbá kutatási területükön az állandó önképzést, tanulmányok olvasását, cikkek írását, konferenciákra készülést, azokon való részvételt stb. jelentette. Mi hárman, különböző családi háttérrel ugyan, de egy aktív egyetemi oktatónál lényegesen több szabadidő birtokában öt-hat féléve sikeresen vesszük az akadályokat. Azzal pedig, hogy a kínai órákra lelkiismeretesen készülünk, mind újabb szavakat igyekszünk az emlékezetünkbe vésni, a tanultakat pedig az órán és az órán kívül is gyakoroljuk, reméljük, hogy nyelvtanulásunk révén – ahogyan a fentebb idézett egyik cikk címe is mondja – sikeresen vesszük fel a harcot az Alzheimer-kór ellen! De kínai nyelvtanulásunk mást, ennél többet is jelent számunkra, ahogyan arról a későbbiekben írok még.

2. AZ ÉRETT KORÚ NYELVTANULÓK MOTIVÁCIÓI

Általánosan is feltehető a kérdés: mi ösztönözhet egy nyugdíjast nyelvtanulásra? Nyilván mások az ő motivációik, mint amelyek a fiatalok nyelvtanulása esetében felsorolhatóak, akiknek a későbbi munkához, a pályán való előrejutáshoz, az adott országban folytatott tanulmányokhoz, egyszerűen karrierépítéshez kell a nyelv. A nyugdíjas ezeknek az ösztönzőknek a javát már nem találja, de jó néhány hasonló motivációja természetesen neki is lehet. Ilyen a külföldi utazás akár turistaként, akár például az idegen országba vetődött családtagok, unokák meglátogatása céljából, és bizony kicsit szeretné érteni a felkeresett ország nyelvét. Van, akit a külföldi csatornák műsorai, másokat talán éppen az internethasználat ösztönöz az idegen nyelv tanulására. Van, aki valamilyen magazint szeretne böngészni az idegen nyelven, ismét másoknak pedig maga a tanfolyamra járás jelent élményt: kimozdulás a hétköznapiokból, az esetleges magányból, vagyis a többi emberrel való együttlét önmagában is vonzó lehet stb. Mindezek legalább olyan fontos motivációk ebben az életkorban, mint a fiatalok esetében a munkával, karrierrel kapcsolatosan említettek.

Ha magamból indulok ki, a kínai nyelv tanulása részben **egyenes folytatása a korábbi nyelvtanulási szakaszoknak**, és az is igaz, hogy valamilyen egzotikus nyelvvel – amilyennek a kínai is tekinthető – mindig is szerettem volna foglalkozni, időnként forgattam is hindi szótárt, japán újságot, szuahéli tankönyvet, grúz nyelvtant, s természetesen kínai nyelvkönyv is került a kezembe, de oktató híján egyik különlegesnek tűnő nyelvből sem szereztem tartós ismereteket.

3. BIZTOS-E, HOGY AZ IDŐSKORI AGY CSAK HÁTRÁNYT JELENT?

Az, hogy a magasabb életkor és az időskori agy nem kedvez a nyelvtanulásnak, olyan állítás, amely – véleményem szerint – inkább **az elterjedtebb babonák körébe tartozik**, mintsem a bebizonyított dolgok világába. Igaz, meg lehet figyelni az idősebbek esetében a feledékenységet, az ún. nyelvemen van jelenség (ld. pl. PLÉH–BOROSS 2008: 224) egyre gyakoribb a nevekre: személynevekre, esetleg földrajzi nevekre vonatkozóan, ugyanakkor mindennapi nyelvhasználatunkban, beszédünkben ez nem annyira észrevehető, hiszen a szavak egymást helyettesítik, rokon értelműek jelennek meg a hirtelen kiesett szó helyén, s a tapasztalatok, a több tudás, anyanyelvi gyakorlat stb. jól kompenzálja a hirtelen felbukkanó szókincsbeli hiányt. Az időskori agy egyébként nem tartozik a jól felkutatott területek közé, érheti a tudósokat itt még sok meglepetés. Tény, hogy az idős kori agy sok évtized tudását, tapasztalatát is hordozza!

Egy, az időskori tanulásról szóló cikkben hasonló olvasható: „Az észlelés és érzékelés, a memória, a figyelem romlása ténylegesen gátolhatja az időskori tanulást, hangsúlyoznunk

kell azonban, hogy a tanulási képességek nagymértékben függenek egyéb tényezőktől is: a korábbi tanulási tapasztalatoktól, a tanulási szituációk gyakoriságától, a tanuló felnőtt környezeti feltételeitől és nem utolsósorban a tanulási motivációktól” (BAJUSZ 2008: 71).

3.1. A nyelvtanulás sikerének kulcsszavai

Legyen bennünk kellő **bátorság**, és fogjunk neki mielőbb a nyelvtanulásnak, szem előtt tartva: amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra! A megakadások leküzdése, amelyek oka a nyugdíjast érintő betegség vagy a gyorsabb kifáradás egyaránt lehet, nemegyszer éppúgy **lelkierőt igényel**, mint a fiatalok esetében, akiket a fentiek ritkábban, a szerteágazó tanulmányok, a megfeszített munka, a rohanó élettempó, de akár a mindennapokban jelentkező számtalan kikapcsolódási, szórakozási lehetőség annál inkább érinthet. Ezért továbbra is fontos a **sikerélmény**, hiszen ha talán lassabban is, de a kitartó munka mindenképpen eredményre vezet. A tudásszomj is lehet egyfajta, nem is kis motiváció, vagy maga a vágy a szellemi erőfeszítésre, ami például a rendszeres rejtvényfejtőket is mozgatja. Ne feledjük, hogy a **kíváncsiság**, a **szorgalom** és a **kitartás** a sikeres nyelvtanulásnak egyaránt feltételei lehetnek.

3.2. Melyik nyelvet válasszuk?

És hogy melyik nyelvvvel foglalkozunk? Ezt a körülmények erősen befolyásolják: például az, hogy egy adott nyelvet lehet-e az adott településen tanulni. Elérhető-e valamilyen szervezett tanfolyam, akad-e ott nyelvoktató, magántanár? Bár az internet igen nagyszámú – akár több tucat – nyelv felé is utat nyit, aki inkább tanfolyamon tanulna, annak kisebb választékkal kell beérnie. (Az internetes nyelvtanuláshoz egyébként is még több elszántságra, nagyobb fegyelmezettségre és kitartásra van szükség, mint a tanfolyami oktatás esetén: egyedül te ellenőrzöd önmagadat.) Ha mód van rá, tanuljuk azt a nyelvet, **amelyikkel mindig is szeretünk volna foglalkozni**. Az időskori nyelvtanulás sokaknál egy fiatalkori álom beteljesülése lehet!

Vagy tanuljuk azt a nyelvet, amelyikkel több-kevesebb ideig **már foglalkoztunk**, és természetesen nem a kudarcokra, hanem az elért sikerekre koncentrálna! Másrészt legyünk praktikusak és tanuljunk olyan nyelvet, amelyről könnyen elképzelhető, hogy tudása idősebb korunk ellenére **hasznos lehet számunkra**, az említett utazások, olvasás stb. megkönnyítése révén. A tanfolyam anyaga adott, de nagyon korán **javaslom az önállóságot** (önállósodást) a nyelvtanulásban. Ez mindenekelőtt **a szókincs bővítésében jelentkezhet**, hiszen a nyelvtannal egyedül birkózni nem egyszerű egyetlen idegen nyelv esetében sem. Elsősorban azokban a témakörökben javaslom a szókincsbővítést, amelyek az embernek – korábbi munkája, **érdeklődési területei**, régi vagy jelenlegi **hobbija**, családi hagyományok stb. révén – úgy mond a szíve csücskét jelentik. Ilyen terület lehet valakinek a túrázás, másnak a főzés, az ételek, a gyümölcsök és zöldségek neve, ismét másnak az autó részeinek, avagy a bútoroknak a megnevezése. Magam a kínai nyelvből teljesen önállóan először a szófajok kínai nevét sajátítottam el (ebben segítségemre volt, hogy ezek a tankönyv elején minden évben fel is voltak sorolva), majd jöttek a mondatrészek, később a nép- és országnevek, a nyelvek és az utazások kedvelése miatt.

3.3. Röviden ismét az agykutatásokról

Az agykutatások azt mutatják, hogy az agy a szókincs bizonyos összefüggő területeit (színeket, számokat, növények nevét stb.) egy-egy adott helyen tárolja, sőt elkészült és az interneten is megtekinthető egy térkép, amely a kutatás részét képező szóanyagának egy (esetleg több) agyi területen jelentkező helyét is bemutatja. A öt szerző (A. G. HUTH, W. A. DE HEER,

T. L. GRIFFITHS, F. E. THEUNISSEN és J. L. GALLANT) kiemelkedő munkáját jelentő cikk a *Nature* folyóirat 2016. április 28-i számában jelent meg. Az agyi térképek funkcionális MRI (fMRI) vizsgálatok nyomán alakultak ki; a szerzők tapasztalata így összegezhető:

„Merre is vannak pontosan a szavak a fejünkben? A tudósok olyan interaktív térképet készítettek, amely megmutatja, melyik agyi terület is válaszol egy bizonyos szó elhangzására. A térkép feltárja, hogyan szóródnak szét a szavak az agykéregben és mindkét féltekében, a jelentésükön alapuló csoportokat alkotva.” (<http://www.nature.com/doi/10.1038/nature17637>, a szerző fordítása).

A vizsgálatok annál is inkább folytatódnak, mivel az eddigi eredmények csak kis létszámú csoport, mindössze hét személy agyműködése vizsgálatának nyomán alakultak ki.

Ha egy adott területen helyezkednek el egy-egy adott témakörhöz kapcsolódó, s egymással gyakran alá-, fölé- és mellérendelés során is kötődő szavak, azok előhívása mindenképpen gyorsabban megy, mint egymáshoz nem kapcsolódó szavaké, ezt régóta **pszicholingvisztikai kísérletek** sora bizonyítja. A *bútor* (fő fogalom vagy fölérendelt szó) megkönnyíti (meggyorsítja) a *szekrény* – *ágy* – *asztal* – *szék* stb. (a bútor alárendeltjei, egymásnak mellérendeltjei) bármelyikének a felidézését (előhívását); az *asztal* mint fölérendelt szó mindenképpen megkönnyíti az *íróasztal* – *konyhaasztal* – *ebédlőasztal* (az *asztal* alárendeltjei) felidézését. Ezek egy helyen való tárolása nemcsak az előhívást könnyíti meg, amire tehát számos pszicholingvisztikai bizonyíték van, hanem feltételezhetően az adott szavak idegen nyelvi elsajátítását is gyorsíthatja. Vagy ugyanígy lehet fő fogalom az utazás, ez különösen indokolt, ha valaki külföldi útra készül, és akkor kezdje nyelvtudása bővítését a járműfajta nevével, majd folytassa az országok és nyelvek, égtájak és irányok megnevezésével.

Nagyon sok nyelvhez rendelkezésre állnak ún. **tematikus szótárak**, másokhoz képes szótárak, ezek egy-egy kiválasztott területre vonatkozóan az **önálló szókincsfejlesztés kiváló eszközei** lehetnek. A szókincs gyorsabban bővíthető, ha a választott szóanyag – ahogy az imént láttuk – erősebb belső kötődéseket mutat, az említett szótárak a jelzett tartalmi és logikai kötődéseket ragadják meg. De **akár a legegyszerűbb kétnyelvű szótárak anyagából önállóan is kialakíthatunk tematikus szóláncokat!**

A nyelvtanulás eredményességét szolgálják az ún. **gyakorisági szótárak** is. Ezeket ugyan a nyelvtanulók ritkábban forgatják, de nem is egy tananyag szerzői ezek alapján állítják össze a tankönyvükben felhasznált szókincs nagyobb részét. Ennek pedig a nyelvtanulásban (és abban, hogy a nyelvtanulást minél sikeresebbnek, eredményesebbnek érezzük) ugyancsak nagy a jelentősége. Így például a kínai írásjegyek gyakorisági listák alapján való válogatása a tananyagok számára viszonylag korai sikerélményhez juttathatja a nyelvtanulót. (Nekem többször is alkalmam volt kínai gyakorisági szótárak forgatására és a szójegyzékek elején valóban sok, már korán megtanult szóra felfigyelhettem.)

4. TANÁCSOK AZ ÖNÁLLÓ SZÓKINCSFEJLESZTÉSHEZ, ILLETVE NYELVTANULÁSHOZ – NEM CSAK IDŐSEBBEKNEK

Miként fejlesszük szókincsünket minél önállóbban és eredményesebben? Mindenképpen érdemes **szavak összetartozó csoportjait** tanulni: ilyenek a számok 1–10-ig, 10–100-ig, majd hasonlóan tovább... A villamosra, buszra, liftre várva nagyon sokszor lehet ezeket magunkban felmondani, s az idő múlására is jó. A **hét napjainak**, a **hónapoknak** és az **évszakoknak** a neve, a **színnevek** ugyancsak jellegzetes csoportokat képeznek, s ha valakit ez érdekel, gyűjthet **foglalkozásneveket**, **állatneveket** stb. Ezeket akár vasalás közben is lehet mondogatni, akár bele-beleesve a szótárba, ha elakadunk. (Csak a vasaló nehogy túl hosszú ideig a ruhán maradjon!)

Érdekesen vonzzák egymást az ellentétes jelentésű szavak és fogalmak, ezért érdemes minél több egymással **ellentétes jelentésű szót (szópárt) megtanulni**: először olyan egyszerűeket, mint *jó* és *rossz*, *hosszú* és *rövid*, *vidám* és *szomorú*, majd egyre elvontabbakat, mint *hasznos* és *haszontalan* (*káros*), *nyugodt* és *ideges* stb. A rokon értelmű szavak viszont csak hosszabb idő elteltével gyarapítják megfelelő módon szókincsünket. Az ember sokáig leginkább csak azt mondja: *megyek*, és csak jóval később, hogy *sétálok*, *ballagok*, netán *mendegélek* stb.

A nyelvészet ismeri – Walter Porzig nyomán – a *lényeges jelentéskapcsolatok* (wesenhafte Bedeutungsbeziehungen) fogalmát, amely igen gyakori **főnév-ige**, illetve **melléknév-főnév kapcsolat**ot, együttes előfordulást jelent. **Főnév és ige** jár együtt a szerző példáiiban: *a kutya ugat*, *a macska nyávog*; *a füliünkkel hallunk*, *a szemünkkel látunk* (PORZIG 1934: 70; 78–81), de az olyan további példákban is, mint: *a szél fúj*, *a levél lehull* stb. Együtt fordulhatnak elő egyes **melléknévek és főnevek**, már kezdő szinten is. Ilyen a *szőke haj*, *a jó barát*, *a kék ég*, *a piros alma*, *a zöld fű*, *a magas házak*, *a hosszú utca* stb. Ezek is feltűnően könnyen megragadnak az elmében.

Együtt állnak egyes **határozószók és melléknévek**: *nagyon nagy*, *nagyon olcsó/drága*, *rendkívül fontos*, *igen érdekes* stb., olykor a **számnevek és (jelzős) főnevek**: *három kívánság*, *hét nap*, *tizenkét hónap*, *hét színű szivárvány*. S mindezekkel már hosszabb szerkezetekhez, könnyen megjegyezhető mondatokhoz is eljutunk.

Ilyen, viszonylag szintén könnyen megjegyezhető elemek a **közmondások**, a **szólások**. Ezek elsajátítása több szempontból is igen hasznos lehet, például azért is fontosak, mert sok esetben nyelvtani, mondattani tanulságaik is vannak (fokozás, hasonlítás szerkezetei).

Bár a hallgatók itt zömmel nem nyelvészek, az olyan szavak összetartozására, mint: *erő*, *erős*, *erősít*, *erősödik*; *kert*, *kertész*, *kertészkedik*, *kertészbolt*, *kertészszerző*; *iskola*, *iskolai*, *iskolás*, *iskolapad*, *iskolaérett* stb. – legalábbis a nyelvtanulás szituációjában – figyelnek, ezeket az egyre újabb szavakat a szóképzés vagy szóösszetétel útján nyerjük, s a nyelvek szókincse jórészt ilyenekből áll. A szabályok megtanulása nyomán sosem látott képzett alakokat is megértünk majd. Ezt úgy is mondják, hogy a szókincs elkezd világosodni, **az először teljesen sötét szavak áttetszőbbé, érthetőbbé válnak**. Az etimológia, a szavak történetének ismerete is rendkívül sok fogódzót kínál az érdeklődőbb nyelvtanulóknak.

A szavak transzparenssé válása, érthetőbbé: kivilágosodása idő kérdése és hatalmas segítség a későbbi tanuláshoz. De lássuk, minderről mit ír a magyar nyelvet külföldieknek oktató tudományterület, a **hungarológia** egyik szakértője, Szűcs Tibor. A példák minden olyan nyelvre vonatkozhatnak, amelynek a magyarhoz hasonló gazdag alaktana (morfológiája) van, amely az elemzésekben nagy segítségünkre lehet. A kínai nyelv elsajátításához viszont a nyelv ún. izoláló (elszigetelő) volta miatt nem nyújt segítséget. „A következőkben tehát röviden a szókészlet transzparenciája és az etimológia között fennálló, illetve feltárható összefüggések jelentőségéről szólok. A szókészlet transzparenciáját elsősorban a szerkezetileg motivált jelkapcsolatok áttetsző és az etimológiai összefüggések felismerhető jellege határozza meg. Az ún. »világos« (átlátható) és »homályos« (opálos) szavak közvetlenül az anyanyelvi beszélő számára aszerint különülnek el, hogy a morfológiailag vagy szemantikailag motivált jel (jelsor) általában könnyedén elemezhető, illetve levezethető jelentésbeli összefüggést tükröz, a motiválatlan (vagy demotiválódott) jel viszont tagolhatatlan egységként jelenik meg” (SZÜCS 2000: 125). A szerző példái: *fejes*, *fejetlen*, *fejhallgató*, *fej*, *hall*.

A nehéz helyesírású, kiejtésű nyelvek esetében a **híres emberek nevének**, illetve az ország ismert **városai, hegyei és folyói nevének a többszöri leírása**, gyakorlása segíthetnek sokat a helyesírás és részben a helyes kiejtés elsajátításában stb.

Igyekezzünk **eredeti szövegeket olvasni, fordítani**. Az élettapasztalat sokat segíthet, s valószínűleg nem fordítanak a *mocsarat lecsapolni* kifejezést úgy, hogy **mocsarat alapítani*, ugyancsak nem fogják az *Umzug* szót *költözés* helyett *körmenetnek* fordítani – noha ez a szó is benne van a szótári szócikkben –, amikor arról írnak, hogy Németország újraegyesítésekor a főváros Bonn helyett Berlin lett, és a hivatalok sorra átköltöztek. Az egyik igencsak helytelen fordítás ez volt: **a Bonntól Berlinig tartó körmenet...* (A hibás alakokkal német érettségi fordításokban találkoztam a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek legelején.) Vagyis remélhető, hogy az érettebb korú felnőttek mindenképpen értelmet fognak kutatni a szövegekben... S ha elsőre mégis furcsa dolgok jönnek ki, kezdjünk hozzá még egyszer, nem sajnálva a fáradságot. Már esett szó róla, hogy a **szorgalom és a kitartás** mennyire fontos a nyelvtanulásban, annak mondhatni alapvető feltételei.

A nyelvtani gyakorlatok megoldásához fontos lehet az ún. **megoldókulcsot** fellapozni, mert ott a helyes megoldásra bukkanunk, ami alapján ellenőrizni tudjuk tudásunkat. Ma már szinte nem készül gyakorlókönyv ilyen kulcs nélkül, ám ezzel nemcsak élni, hanem visszaélni is lehet.

5. A KÍNAI NYELVHEZ VISSZATÉRVE...

Visszatérve a kínai nyelvhez: benne **több ezer írásjegy** van, ezek egy-egy szót jelentenek, s először **itt is sötétben tapogatózik a nyelvtanuló**. S ez a sötétség még nagyobb is, mint a jóval ismertebb európai nyelvek esetében. De már néhány tucat írásjegy megismerése után – és a tanári magyarázatok követése nyomán – bizonyos felismerések kezdenek körvonala-zódni. Ilyen fontos kulcs a jegyek megértéséhez a gyökök jelenléte. Ha valami a vízhez, nedvességhez kapcsolódik, azoknál a szavaknál a víz gyök jelenik meg első elemként, ha a hideghez, a jég jele, ha növényekről van szó, vagy állatokról, ezeket is egy-egy jellegzetes gyök vezeti be. A fokozatos kivilágosodás itt is elkerülhetetlenül végbemegy! (S a kínai írásjegyeknek ugyanúgy van története, etimológiája, ezeket ugyanúgy érintik a jelentésváltozások, jelentésszűkülések és -bővülések mint az ismert nyelvek szavait. A jegyek több évezredes múltja ráadásul pontról pontra nyomon követhető.)

A kiejtés követéséhez és a pinyin átírás logikájának a megértéséhez nem árt, ha hangtani ismeretekkel rendelkezik valaki, magam ilyen szempontból nagyon szerencsés vagyok, de átlagos hangtani ismeretekkel is felismerhetők összefüggések.

Kínai szókincsemet a fent írottak szerint magam is állandóan bővitem, továbbá rendszeresen nézem a kínai televízió adásait, egy régebben (kb. 3 éve) szerzett kínai újság ugyanazon cikkéből negyedik nekifutásra már szinte mindent megértettem. A kínai írásjegyek megjegyzéséhez és megfelelő felidézéséhez, majd leírásához különösen fontos a korábban említett **szorgalom és kitartás**, ez itt fokozottan kötelező!

S hogy milyen „hihetetlenül óriási univerzumot” nyit meg éppen a kínai nyelv, azt mondanunk sem kell. Harmadik éve rendszeresen nézem a Spektrum, a National Geographic és más adók Kínával kapcsolatos történelmi, művészeti adásait, érdekel a kínai politika, azóta olvastam kortárs kínai regényt (igaz, még nem eredetiben) és láttam fellépni kínai művészeti csoportokat, mindez régen nem fordult elő az életemben.

ÖSSZEGZÉS

Befejezésül következzen itt három idézet. Az első a velem egy csoportba járó, ugyancsak nyugdíjas kolléga gondolatait tolmácsolja, a másodikban egy fiatalember pár mondatát idézem, amelyek kicsit ihletői is voltak ennek a munkának, végül egy rövid francia idézet következik arról, hogy melyik században milyen életkorú személy is számított öregnek, s hogy

az utóbbi és még ezután következő évtizedek során nőtt, illetve nő-e majd az öregeknek számító népesség aránya a társadalomban.

Az első idézet:

„Ugyanakkor az is lehet, hogy az idős embernek éppen ez a célja, hogy tanulgat, olvasgat, ismerkedik az adott témakörrel stb. A lényeg az, hogy mindezt az idős ember céltudatosan teszi. A céltudatossághoz tartozik még bizonyos mértékben a korábban tanult idegen nyelvnek a karbantartása például egy esetleges külföldi út előtt. Végezetül, de nem utolsó sorban megemlítendő itt az emberi szervezet kipihentsége, hiszen egy pihent agy sokkal hamarabb befogadja az idegen nyelvi ismereteket, mint egy pszichésen megterhelt.

Az az igazi, az ideális tanulás, amikor minden együtt van, amikor az ember belefeledkezik az ismeretanyag tanulmányozásába, megszűnik a tér és az idő körülötte és csak egyre koncentrálni, egyre figyel és amikor felocsúdik az ismeretanyag világából a valóságba, akkor rájön, hogy eltelt három óra hossza, amíg ő tanult. Ezek után a kérdés már csak az, hogy tudja-e azt, amit olvasott vagy tanult, vagy csak jó volt elmerülni az ismeretanyagban.”

(Nagy István nyugdíjas tűzoltó mondatai az időskori nyelvtanulás kapcsán.)

A második idézet:

„Ami a nyelvek iránti érdeklődésemet illeti, talán örököltém édesanyámtól is valamit, aki középiskolás korában tanulmányi versenyt nyert oroszból, emellett jól beszél németül és franciául is, és most éppen kínaiul tanul. Kezdem megérteni az ő szenvedélyét is a nyelvek iránt, valóban kellemes és addiktív, ahogy az embernek egyre ismerősebbek lesznek a szavak, mondatszerkezetek, idiómák, ahogy egyre komplexebb szövegeket ért meg, illetve képes reprodukálni. Az angol nyelvnek köszönhetően a világ is jobban kinyílik: az internetes tartalmak csaknem harmada angolul van (a magyar nyelvű kontent aránya ennek nyilván a töredéke), a filmekről, dalokról nem is beszélve. Állítólag a nyelvtanulás nagyon hasznos önmagán túlmutatóan is, a kognitív képességek egyik legkiválóbb edzésformája, és olvastam, hogy például még a vezetői kompetenciákat is erősíti.”

„Úgy vélem, hogy a nyelvtanulás kitartást, motivációt, lelkiert igényel, hogy nehezen adja magát, és hogy látszólagos egyszerűsége ellenére egy hihetetlenül óriási univerzum.”

(Fiam, Csetneki Sándor blogbejegyzéseiből.)

A harmadik idézet a *Le Monde diplomatique* egyik 2013-as cikkéből való:

„A öregkor kezdetének kérdése nem a demográfusok vagy a gerontológusok valamilyen hóbortja. Az egyes ember és a társadalom egésze szempontjából is változik. A XVI. században Montaigne 30 éves korra tette az öregedést, a XVII. században inkább a 40. életév fölött beszéltek róla, 1950-ben a 60 év fölöttieket tekintették öregnek (s ez a népesség 16%-át jelenti); 2000-ben a 65 év feletti az öregek (szintén 16%), 2060-ban a 75 év feletti lesznek öregek (ugyancsak 16%). Látjuk, hogy a demográfiai öregség – a társadalomban az öregek aránya – egyáltalán nem zúdul ránk cunamiként... Mégis van azonban

demográfiai forradalom: a 60 éven felüli személyek számának igen erős emelkedése miatt.” (PELLISSIER 2013: 14).

IRODALOM

- BAJUSZ Klára 2008. Az időskori tanulás. *Új Pedagógiai Szemle*, 58. évf., 3. sz. 69–73.
- BIALYSTOK, Ellen et al. 2004. Bilingualism, Aging, and Cognitive Control: Evidence From the Simon Task. *Psychology and Aging*, Vol. 19, Nr. 2, 290–303.
- HUTH, A. G. et al. 2016. Natural speech reveals the semantic maps that tile human cerebral cortex. *Nature*, 2016, Vol. 532, 453–458.
- PELLISSIER, Jérôme 2013. Az öszülő bolygó. Hány évesen lesz valaki öreg? (Une planète grisonnante. A quel âge devient-on vieux?) *Le Monde diplomatique*, 2013. június. 13–15.
- PLÉH Csaba–BOROSS Ottilia 2008. *Pszichológia A–Z: a pszichológia legfontosabb fogalmai magyar és angol nyelven*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- PORZIG, Walter 1934. *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*. Bd. 58 (1934), S. 70–97.
- SZÜCS Tibor 2000. Transzparencia és rendezettség a lexika tanításában. *Hungarológiai Évkönyv*, 1. évf., 1. sz., 120–128.

INTERNETES FORRÁSOK

- http://hvg.hu/plazs/20110227_nyelvtudassa_alzheimer_ellen (Letöltve 2017. március 31-én)
- <http://www.nature.com/doi/10.1038/nature17637> (Letöltve 2017. március 31-én)